

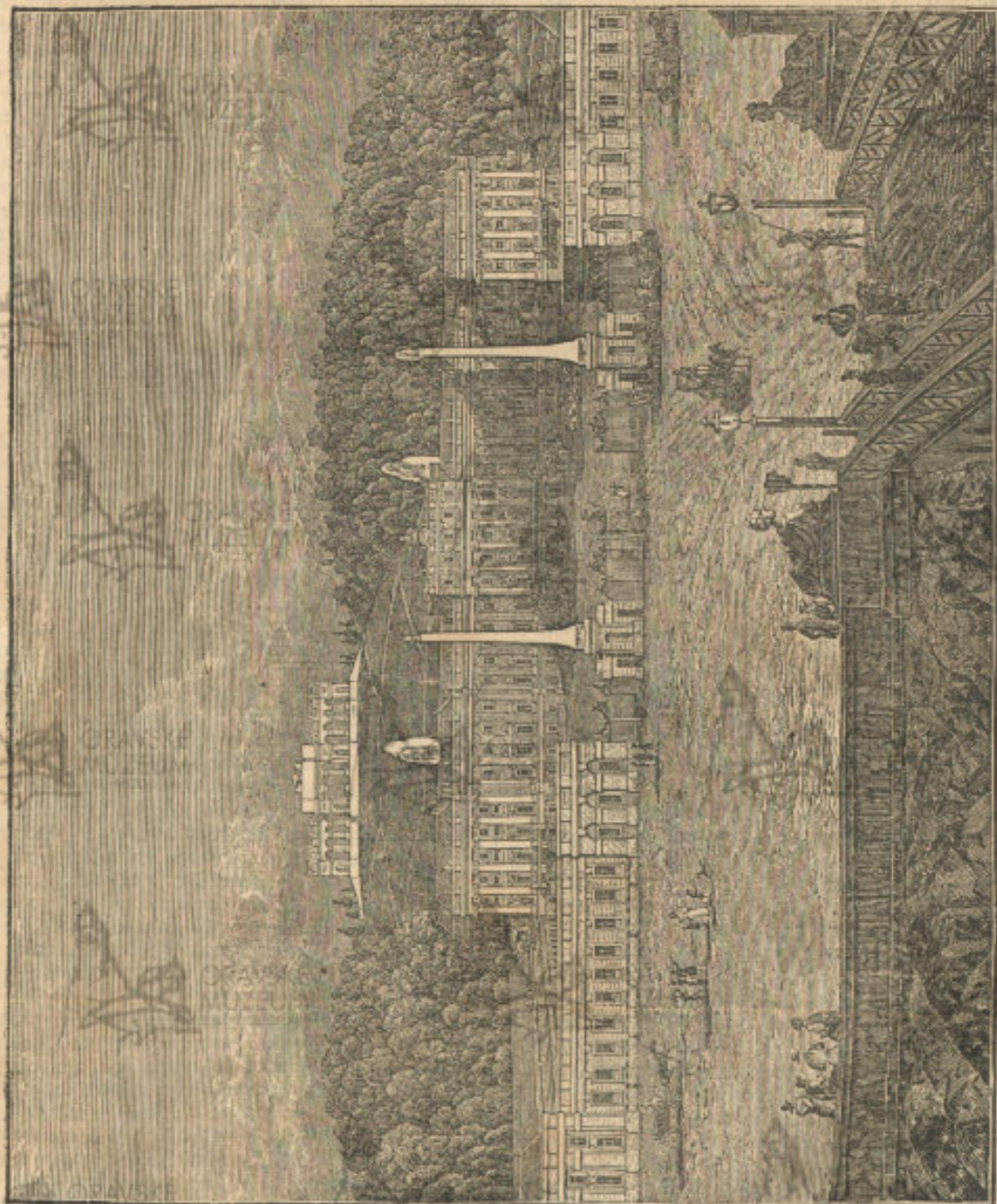
S w ě t o z o r,

nejlacinější spis obrázkový k rozšíření užitečných znalostí
pro Čechy, Moravaně a Slováky.

Číslo 43.

Vychází každou sobotu.

1854

(Číslo 43. jímž se rozumí číslo 43.)

Císařský zámek Šenbrun blízko Vídne.

Toto zajiště císařskou šlechtou vybudované, všemi přívadnostmi šlechtě opatřené letní sídlo našeho dobrodružného mocnáře leží v pěkném otevřeném údolí půl hodiny za liniemi hlavního a sídelního města Vídně k jihozápadní straně opodál do horů Rakouské země poštovní silnice nad říčkou Vídeňkou. — Zde se nacházela od počátku 17ho století osamělá obora s myslivnou, a tu když Turci přiblížili se k městu Vídně r. 1683 docela zjizili, vystavěl císař Leopold I. na jejím místě roku 1696 pěkný letohrádek, a z obory zřídil zahradu podle francouzského způsobu. Jeho syn a potomní nástupce Josef I., když toto sídlo byl daroval, velice si ho zamiloval, a nejdříve dával tu šlechtě veselky, turnaje a jiné rytířské hry, a slavně zde také r. 1707 zasnoubení svého bratra Karla, tentráte uznaného krále Španělského. Až na Marii Terezii na tomto letohrádku nic se nezměnilo, až ale tato císařovna Šenbrun za své letní sídlo byla zvolila, obdrželo poznamenání nynější podobu a šlechtě. Původní letohrádek byl zrušen, a působi nyní středem a hlavní díl toho zámku; k tomu přibyl nádherný dvorný náhrobek schodů z předu, a velká poboční stavení s obou stran. Zahradu také byla zrušena, a císař František I., manžel Marie Terezie, znamenitý zvířecí (menagerie) pro všelichá cizozemská zvířata v ní zřídil. Všech toto práce byly r. 1760 dokonány. Císař Josef II. šel s tím zámku nikdy nepřechýval, ale předce šlechtě památku po sobě zde zanechal. Tentráte povstala rostlinná (botanická) zahrada, oranžerie a velká stěny čili zátopky, a za panování nynějšího císaře Františka I., kterýžto, jako jeho vznešená rodina, zvláštní oblibu v tomto zámku má, nic nebylo zanedbáno, co k dokonalosti a příjemnosti toho místa zveštit mohlo.

Před Vídenskou věží do zámku ozdobný, ač jen dřevěný most, u jehožto začátku na dvou podstavcích dva kamenné sloupové jako mohutný strážníci, u konce pak dva štírové (báječná zvířata v podobě půl paní a půl lva) spočívají. U začátku druhého předdvorí strmější dva sloupové obeliskové ze žuly (Granit), na jejichžto špičkách dva pozlacení orlové se roznášejí, a také nepovědomému cizinci pochybovati nedají, kdo v tom zámku bydlí, neb tomu náleží. Pěkné železné mřížje děl oba dvory od sebe, a na druhém se nacházejí před samotným zámkem dva vodomety čili výtřsky (Wasserfontaine). Vnitřek zámku samého jest, jak se nadíti můžeme, šlechtě a bohatý, dle jemnější archy ve způsobu prvních časů panování nynějšího císaře. V jednom okraji hlavního stavení nachází se zámeká kaple, a v roztáhlých staveních po stranách nalezáme divadlo, gejdírnu, lékárnu, příbytek c. t. úřední a císařského komonstva. V jednom oddělení jest také několik pěkných a pohodlných pokojů hospodskému zdarma ponecháno, aby hojně sem putujícími hostům slušně a náležitě dlesem a nápojem posloužiti mohli.

Vstupujeme do zahrady krásně po návrtu za zámek se rozprostírající, pogme nás velká zelená prostrata, olemovaná kolem zeleným strominým plotem a velikými sochami z bílého mramoru, jenž navzájem osoby z řeckého a římského báječného představení, pak krásně nejdříve přiblíží nahoru k nádhernému altáru na pahorku naproti zámku ob císaře Josefa II. postavenému. Nádherné mramorové

sloupné do něho vedou, a u vnitřku se nachází krásný sál, jen sloupů kolem a průhlednými zdmi ze stěněných tabul obklopený. Nahoru na plochy schůdků toho altáru můžeme buď postrannými schody jíti, buď zvláštními zdvíhacími, ve hlavních pilířích zjevnými strogi nahoru vydvíženými býti. Důležitě, že toto poslední jest příjemnější, neboť vzbuzuje to zvláštní cit, seděti dříve ve způsobné, ozdobné komnatce na měkém diváně, a nagebnau bez vlastního hnání na vyšší altáru pod krásným modrým nebem se nacházeti, kde překrásná vyhlídka nenadále před zrácem se otvírá. Přechlídáme pod sebou vůkol překrásnou zahradu se všemi přívadnostmi rozprostřenou, a magestátní zámek, veliký díl nádherné Vídně, tak zvaný Kahlenberg (holý vrch), krásnou k Bádnu, a při krásném pohledě daleko k Uhrum se vytažením roviny a pohorí až k zámekému vrchu nad Pressburkem. — Dlouhé zelené chodby, čímž celá zahrada na všechny strany prořezána jest, mají samé dle francouzského způsobu jako zde rovně ořezané stromy, jenž někde docela jako lauby se stěnou, což velikolepý pohled podává; zvláště nádherné jest hlavní stromoradi, když se jinde málo stře, co do stěného, plného zrástů stromů, vyrovná. Mimo stromoradi propleťávají se po celé zahradě velmi rozmanité stěhy a procházky, a k nejlíbivějšímu romantickému místu nás zavádějí. Sem tam se nacházejí nádherné výtřsky s rybníčky, chrámy, gestyky se sochami, květinové fontány atd. Na neposledním místě spatříme nagebnau ve stromě před zanedbaným rybníčkem tak zvané žejceniny. Představují to, co název tento významuje, totiž zbytky bývalého stavení. Zde byly nápodobeny tak, jako by od Římanů pocházely. Sedm porouchaných obluků stěhy stěhy, vše ostatní glau rozvaliny, kameny s nápisy, aumyslně otlučené sochy, kusy sloupů atd. Vypadá to velmi pravdivě, jen škoda, že nás to na pomítnutost všech vojemských věcí příliš důrazně upozorní. — Redakce obdu stěhy na stěle, pod níž se malá gesty a studánka nachází, výsof obelisk, na způsob egyptských obelisků hieroglyfami (tagými znameními) po všech stranách poznamenaný, jenžto historii Kahlenberského domu až na Marii Terezii významuje. Na špičce se vznášejí orl. — Ve tmavozeleném háji stěhy jednoduchých chrámů, v němž stěhlá, velmi pěkně dělaná Najada své ruce kolem popelnice (urny) wine, z které čísta, průhledná a co led studená voda do mramorové nádrže teče. Vlna studánka nedaleko obdu vydává svůj rovněž tak čistý prúd slau delfinovou do mramorové nádrže, na kteréž dvě sochy Cincinaty a Eurydity stěhy. Dle těchto studánek (Brunnen) obdrželo prý to pěkné sídlo jméno Šenbrun. — Dle císaře Františka I. r. 1762 vystavený zvířecí (menagerie) jest okrahlý; u prostřed stěhy osmihránný sál, jehožto okna do kolem zjevných kumbálů gbau, kde zvířata glau zamečena. Všech jest pěkně a příjemně upraveno. — Rostlinná (botanická) zahrada, oranžerie a velké zátopky čili stěny glau předměty, které nevětší pozornosti jak botaniků, tak květinomilců zasluhují, gelikoj přemnoho v nich naleznau, což jim příjemné hodiny připraviti, jich umění obohatiti a jich zvedavosti záost učiniti může. Podotknou-li zde, že ve mnohých zátopkách kofosové a jiné palmy, maplatové stromy, křovinné, křehčkové stromy a g. m. rostau, každý sobě bude moci představeni prostratnost těchto topřen, a v nich obsažené bohatství na

preróżničné wżacné rostliny. Bude snad málo takových ústavů w Europě, kdeby wětšij umělosti pro darenj rostlin a gich rozmnožování ze wšech swěta fragin obstaranými nowinkami se staralo, gafo zde.

3.

W e z j r o w a r a d a.

(Powěst arabská.)

Člowěk geděn dobročinný, dytčege učiniti šťastným služebnjm swého, darował mu swobodn, dage mu koráb a na něm zbožj, gjmž by mohl obchod prodávěti. Pustil pak se služebnj ten, pogeďnan swobodným stana se člowěkem, na moře; než brzy powstala bouře tak násilná a ukrutná, že koráb wlnami zmítán a konečně zahánán na skalinu, zde se rozbil. Zbožj utonulo we hlubinách mořských, a ubohý magitel korábu ledwa se sám udržew na wodě, ku břehu doplaval a na zemi se dostal. Sedě na břehu skalnatém, přemýšlel o bydném stawu nynějším, a oplakával nešťastný osud swýg. Zpamatowow se poněkud wstoupil na pahorek něco málo ob břehu vzdálený, obhlížel se wůkol, a we vzdálj užírel město nemalé, kamž se i obrátil. Než gestě ani polowice cesty neurazil, an se potká se zastupem lidu radošně profugujícího, kterj geg za krále swého s plesáním wyhlásguje a promelává. Tui přistupisti gafo newžacnějšj, swostným geg objli rauchem, a ku městu ho promázejí. Do města přisědise, uwědli geg do zámku a uřadili na trůně králowském: pak započnauce ob wyššjch wšicni naporád přisáhali mu poslusenstwí a wěrnost. — Semar, tak se gmenował služebnj tento, domnjwal se z polátku, nechtěge wěřiti smyslu swým, je to paubý sen: ldyž ale po skončenj porad nastaly hluché hody, ldyž pak druzj se byli wztrástli a on sám gediny u prostřed dwořetnj, štericjch každěho pobnutj geho, sebe užírel, konečně na swostném lžku by sobě odpočinul mu bylo užážno, po ničem se přáti a w tichosti šťastně náhodj, gjž byl sám pochopiti neměl, pouziti uzavřel.

Za negaký čas poznal, že wšedco, co se s ním bylo dalo, nenj nikoli šťastným snem, nobřz prawdiwan skutečností. Swjran netrpěliwosti a gestě neustálým na myslí osudu swého přemítáním znepekogowan a trmácen, osmělil se konečně wejřa swého, na něm negistotu neobčegnanu pozorowaw, otázati: co by to wše značilo? odsudj by to bylo? a gačé dalšj následky by z toho pogiti mohly? —

„Wěžj o tom, milostiwý pane! s třesaucem se poněkud hlasem odpowědel wejř, že zbegšj obywatelé negsau twory obyčegnými, že gsau bytosti giné owšem, než lidé přirozenosti. Tito pak wyžádali sobě na mocnostech nebestých, aby wždyčy geděn ze synů Adamowych nad nimi włádnul: i w skutku přicházi sem co rof, gafo ty nynj, geděn z nich, gegž tak, gafo nynj tebe, za pána swého přigjmajice prohlásguj, než ldy se rof s rokem segde, tut smřtnau ho s trůnu, zřehaj s něho rauche králowstě, a wyprawediwše geg az ku břehu, natřkajice peřadj geg na koráb, a nedajice mu ani pomoci ani posrmu, wyflau geg na pušty ostrow, kdež beže wšj pomoci bydné dny života swého, mage co zapasiti s trápením a bjdau, stráwiti musj. Přistane wšak i hned giný nowý włádat, šterěmuž po skončeném roku to samé co předchůdci se stane.“ —

„Zdalj i gin gs powědel dšjwe o tom, co se s nimi státi má?“ otázal se král.

„Zowšem, odpowědel wejř. Než oni, pogati gsauce nad mjru slabostí a rozkošsem stawu swého, nedbali na to, co ge na budaucnost očeláwá. Marili čas, šlastěmi života králowstěho nastiti se nemohauce, i zanedbawali powinnosti stawu swého; potápěli se w rozkošich, neštaragice se, zdali utiřugj wejřowé w odlehlegšich fraginách poddané či nic, myšlili gen na swas a hody neustále, nepřemýšlegce o tom, šteral by wyššj ducha wzdělanostj ku prawému šťastj lid gich pozdwiňnauti se mohl; — zkrátka žigjce gediné sobě, zapomenuti i na sebe; neboi konec gich wlády přiswápl dšjwe než se nadáli.“

Člowa tato pogala docela dušj králowu, tak že promluwil k wejřowí dále: „Diewřel gš mi slowy swými oči mé: než porač, prosim nynj, co činiti mám, abych, ldyž odwrátiti nemohu, aspoň umjrnil krutost osudu swého!“

„Pamatug! řekl wejř, gač gš gsém přisřel, tak také osud wygdeš. Gediny gest toliko způsob, gahnj osud swýg budaucj zlexšiti mážeš. Štarage se pečliwě o poddané, štarey se o sebe; wysřen, dostawáde máš gestě moci, na pušty enen ostrow, kamž tě napotom zavezau, posrmu dostatečnjch, posli tam řemesnjškw a pomocnjškw co gich gen moci budeš; ti tobě začim i dům wysřawj, i žiwnostj opatřj, puđu připravj, a ty přigda tam konečně negen potřebnjch ale i wyhodnjch wěej dostatek a hognoš nalezněš.“

Stalo se tak, a ldyž wšedco na ostrowě na pohorowě bylo, král, mjřlo co by se šelal, netrpěliwě očeláwal té dhwjle, ldyž mu se bude uwážati we staty připrawené a gjž očeláwajice přichodu geho. —

Dobrodincem gest Báh, služebnjem člowěk, lody život mateřšj, korábu rozřetánj gest geho narozenj, ostrowem swět, rádcem rezum, rokem panowánj žiwobyťj, ostrowem pušým budaucnostj po šurti, žiwnostj a staty napřed wysřawými na ostrow pušty gsau dobře šlutky.

Št.

Žižen uhašená bez pitj.

Nebude snad powědomo čtenářům našim, že woda, třeba slaná wnilla šojj, tak dobře, gafo ldyby pita byla, uhašj žižen. Kapitán Kennedy, šterý zratiw swýg koráb mnoho napotom na moři nesnázi přetřpel, následowně sám o tom wyprawuge: „Nemohu opominanti weliké wšody, šterej gsém dosáhnul namáčege dwařrát neb třřrát za den šlaty mé we slané wodě, a tak newyždymane ge vblefna. Nemohl gsém za dlaný čas přeswědčiti swých podřžených o užitečnostj toho prostředku, ldyž wšak geho dobré následky poznáwati počali, sami bez pobženi dwařrate za den geg užjwasi. Tomuto wynálezu prawem přičjati mohu zachowánj života wlasnjho a šfesti giných osob, šterj bychom ginaf byli newyhnutečně zahynauti museli. Woda slaná porami šojnjmi má ten samý aučineš, gafo mjrne pitá. Částecy šojj, šteré pozůšaly w naššich štatech, škorowatěly bořtem šlunečnjm a těšmým, nepřjgemně křižj zpruzugice; my ale pilně ge šelásgujice a dwařrát za den šatšiwu naše nawlažugice brzo gsme tomu uwylši. Po takowém wypránj a nawlaženj šlati naššich žižen ginaf hořaucj ochábla, a wypráhlý gazpš opěť ofřal, a my šhledali sebe tak občeršwene, gafo bychom štutečně negakého nápoje byli pozjli. Štwero osob w loďce, šteré pilj šolnau wodu, rozřonawššich se umřelo, ti wšak, genj pitj se warugice mne uposledšl, žůstali gsau na zdrawě.“

Anglické dostavníky.

Mimo jiné významnější se Angličany také příkladně čistota silnic a nádherná veřejných povozů. Silnice téměř podobají se téměř cestám zahradním, přímým vyhládkám; domozové ale sami tak vážný postýtky pohled, žeby cestování na nich obzvláštní rozkoš bylo, kdyby jen trochu pohodlnější byly. Ale věru — úžlá ta a wisutá sedadla, stísněnost pocestných, děšť, tu vnějším (zewnitřním) místům přístupu magici — chůi tuto trochu utužují.

Prostředek povozů těchto podobá se cele našim čtvrtákovým, stísněným okny po dvou stranách opatřenými kočáry. Na dvířkách a na každé straně nalezá se jména magistře, místo, z něhož povoz ten vychází a k němuž vede, jakož i veseda menší města, kudy se na cestě dotkne; vše to tak krásně velikými zlatými písmeny napsáno, jako by to nové bylo. Po předu z wenu hned při kočáru nalezá se tři místa; před nimi gest místo pro kočáka a gestě jednoho cestujícího. W zadu glau opět dvě na perách zatvěšená a proti sobě postavená sedadla. Na swršku kočáru mohou mimo to gestě z předu tři a ze zadu tři osoby seděti. Všedto pak to gmenuge se zewnějšek (zewnitřek). U prostřed nad kočárem glau kufry, krabice a g. nahromaděny. Tím způsobem pogne takový vůz 16 i 18 osob, a kdo u wnitř sedí, nemá ani pomyslenj, w galéje weliké společnosti cestau se bere. Wnějšek bývá natlačen, s polowice obyčejně cestujícími ženami, genj při té příležitosti nazwijce bile oděny bývají. Koňu připráhá se čwete i šestero, a tak nenj divu, gestíže na krásných těch rovných silnicích anglických cestau miji cesty za půl hodiny urazj.

Wozů těchto stává nesmírně množství; do mnohých kragin wyjíždějí každau hodinu. Z Londynu odcházejí gich denně asi 1400 do všech konců britského mocnářstwj. Početem 16 osob na vůz, wygde gich téměř příležitosti 22,000 denně z Londynu. Nesmírný to počet, k němuž gestě počísti třeba tu, genj we vlastních povozích, přístj, na koně anebo postau se objírají. Dwslem má Londyn

půl druhého milionu obywatelů a gest prostředkem říše po všech pěti země bledy rozestřené, nesmírného obchodu a možná i tci, gestě nesmírnějšího bohatstwa.

Pamětnj ukaz na luli slunečné.

Neobyčejně a paměti hodné gest widěnj okresa slunečnj kule w kraginách polárních w čas půlnoci: totižto slunce zde spatruje se beze všeho swětla a blesku, kterěz gindy očim našim hleděti do něho bráti, wrownáwagje se dokonale měsici, tak že holyma očima dle libosti spatrowáno a ohledáwáno býti může. Podobným způsobem i Robertson, w čas swého wystaupenj na zdcholetném stroji do powětří l. 1803 našel slunce co do swětla a blesku westrze měsici podobné, ačkoli teprwě na dosti mjrnuu wstřu byl wystaupil. Při tom, jakož to w negedné zimě i u nás se přihazjwá, mlyh w těch kraginách bývají nad mjrnu hustě, a začastě w gednom okamžejí po newětšim swětě nastupuge tafowá tma a mrákota, že s gedného kragje sobi na druhý widěti nelze.

Pohřebj Čjananů.

Čjanané nelitují žádných útrat, aby sobě swělý pohřeb zaopatřili. K cíli tomu chystají se gij záhy, a dosti často probají statky zemřelého, aby k obradu tomu potřebné sumy dosli. Za živobytj lupugi gij za weliký penjz rakwe, ano dáwají ge také na místo ginhj u nás obyčejných darů robitčím swým a přátelám. Dbrázy, křzbami a nápisj obyčejně ge co nennádhernějí wykráslugi. Wrtwolu odějí w newkrásnější staty, a dají gj něco potrawy na cestu do druhého swěta. Přátelě a cizj nawštětugi zemřelého, profazugi mu swau úctu, a chwálj krásu rakwe. Při každé hostině rodiny té podáwají mrtwole nápoje a pokrmy. Zwolenj místa k pohřbenj, gemuž weliké důležitosti příslábají, radjwají se s knězjmi; newšarší syn webe práwed, a může geg po blě libosti zastawiti.